

HAKİKAT, ADALET, HAFIZA MERKEZİ

CEZASIZLIKLA MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK TOPLUMSAL DAVALARI İZLEME KILAVUZU

Hakikat Adalet Hafıza Merkezi

ve

Şırnak Barosu

**AÇIK
TOPLUM
VAKFI**

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ

- A. İzlenecek Davalar
- B. Dava İzleme Ekipleri
- C. Dava İzlemenin Amaçları
- D. Dava İzlemenin Temel İlkeleri

II. ÇALIŞMA ORTAKLARININ SORUMLULUKLARI

- A. Dava İzleme Ekiplerinin Oluşturulması
- B. Dava İzleme Ekiplerin Bilgilendirilmesi
- C. Dava İzleme Ekibinin Mahkeme Salonuna Ulaşımının Sağlanması ve Masraflarının Karşlanması
- D. Görev Mektubunun Hazırlanması ve Ekibe Teslim Edilmesi
- E. Dava İzleme Faaliyetinin ve Ekiplerin Hazırladığı Raporların Kamuoyu ile Paylaşılması
  - i. Duruşma Öncesinde
  - ii. Duruşma Sırasında
  - iii. Duruşmadan Sonra

III. İZLEME YAPAN KİŞİNİN TEMEL SORUMLULUKLARI

- A. Duruşmadan Önce
  - i. Davaya ve İlgili Duruşmaya İlişkin Belgelerin Okunması
  - ii. Duruşmaya Getirilecek Belgelerin Teslim Alınması/Hazır Edilmesi
- B. Duruşma Sırasında
  - i. Adliye Binasına ve Mahkeme Salonuna Erişim
  - ii. Bekleme Salonundaki Davranışlar ve Gözlemler
  - iii. Duruşmadan Önce Yapılacak Görüşmeler
  - iv. Mahkeme Salonunda Oturulacak Yerin Belirlenmesi
  - v. Görev Mektubunun Mahkeme Heyetine Ulaştırılması
  - vi. Not Alma Faaliyeti
  - vii. Duruşma Sırasında İzlenecek Hususlar
    - 1. İzleme Yapacak Kişiler
    - 2. Mahkeme Salonunda Bulunanlar
    - 3. Mahkeme Salonunun Fiziksel Koşulları
    - 4. Duruşmadaki Gelişmeler
    - 5. Tanıkların, Mağdurların ve Sanıkların Dinlenmesi
    - 6. Ara Kararlar ve Gelecek Duruşmaya İlişkin Bilgiler
- C. Duruşmadan Sonra
  - i. Duruşma Tutanağının Bir Kopyasının Alınması
  - ii. İzleme Raporunun Hazırlanması
    - 1. Raporun Zamanlaması
    - 2. Raporun İçeriği
    - 3. Raporun Yayınlanması
  - iii. Masrafların Faturalandırılması

I. GİRİŞ

“Cezasızlıkla Mücadelede Genç İnsan Hakları Savunucularının Desteklenmesi Çalışması” Hakikat Adalet Hafıza Merkezi ve Şırnak Barosu tarafından, 90’larda yaşanan yasadışı ve keyfi infazlar ile zorla kaybetmelerin aydınlatılması, belgelenmesi ve sorumluların hesap verebilirliğinin sağlanması için kritik öneme sahip mevcut davaların izlemesine katkıda bulunmayı hedefleyen bir çalışmalar dizisi olarak hazırlanmıştır.

Çalışma ile geçmişte yaşanan bu ağır insan hakları ihlallerinde cezasızlık sonucu doğuran yargı pratiğinin izlenmesi, uygulamanın ve sorun alanlarının tarafsız ve objektif gözlemciler eliyle saptanması hedefleniyor. Çalışma sonuçlarının devlet görevlilerinin ağır insan hakları ihlallerine karıştığı iddiasıyla yargılandığı bu tür davalarda yaşananlar hakkında net bilgiler sunması, bu sayede toplumsal farkındalık oluşturulması, sisteme/uygulamaya dair olumlu değişiklikler için ilgili özneler üzerinde basınç yaratılması amaçlanıyor.

Türkiye’de cezasızlık çok farklı alanlarda tezahür eden, iktidardan iktidara değişmeyen ve süreklilik arzeden önemli bir sorun. Yargısal uygulama da ne yazık ki cezasızlık sonucu doğuran bu sistemi güçlendirecek şekilde çalışıyor.

Faillerin kollandığı, mağdurların güçsüz kılındığı bu etkisiz yargılamalar toplumun adalet duygusunu her gün yeniden yaralamaya devam ediyor. Hesap verebilirliğin sağlanmaması failleri cezalandırılma korkusu olmaksızın yeni suçlar işlemeye cesaretlendiriyor, ihlal mağdurlarının acısını katlıyor, adalete olan inancı kaybettiriyor.

Cezasızlığın sadece mağdur ailelerini ilgilendiren bir sorun olduğunu düşünenlere cezalandırılmayan her ihlalin bir sonrakine davetiye çıkardığını ve bunun hepimizi ilgilendiren temel bir demokrasi sorunu olduğunu hatırlatmak gerekiyor.

İhlallerin etkili bir şekilde soruşturulması, sorumluların saptanması, failerin yargılanması/cezalandırılması ve en nihayetinde her türlü önlem

alınarak ihlallerin bir daha asla yaşanmamasının garanti altına alınması uluslararası sözleşmelere göre devletin yükümlülüğüdür. Bu yükümlüğü yerine getirmeyen devlet yalnızca mağdur yakınlarını değil tüm toplumu ilgilendiren kolektif bir hak olan hakikati bilme hakkını da ihlal etmiş olur. Oysa ihlallerle yüzleşmek, mağdurlardan özür dilenmesi, onarım ve yasal reformlarla adaletin tesisi hem toplum olarak hepimizi ilgilendiriyor hem de kalıcı bir toplumsal barış bakımından vazgeçilmez önemde.

90'lı yıllarda sistematik ve yaygın bir devlet politikası çerçevesinde gerçekleştiği bilinen söz konusu ağır insan hakları ihlallerinin konu olduğu toplumsal davaların hukuka uygun bir şekilde yürütülmesi, failerin bulunarak cezalandırılabilmesi ve bu yargılama süreçleri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi cezasızlıkla mücadelede özel bir önem arz etmektedir. Davaları izleyecek kişilerin daha sonraki aşamalarda kendi çalışmaları ve cezasızlığın tezahür ettiği farklı alanlarda da bu yöntemi geliştirerek izleme yapmaları, neticede bu alanda yargısal uygulamaya dair bir birikim oluşturulması nihai hedeftir.

A. İzlenecek Davalar

İzlenecek davaların ortak özelliği, Türkiye'de 90'lı yıllarda Kürtlere karşı sistematik ve yaygın olarak ağır insan hakları ihlallerinde bulunan devlet görevlilerinin yargılanmasına dair kritik öneme sahip olmaları ve bu vesileyle geçmişle hesaplaşma imkânı sunmalarıdır. İnsanlığa karşı suç kategorisi içinde yer alan eylemlerin faillerinin yargılandığı bu davalar işlenen suçların sayısal ve niteliksel yaygınlığı düşünüldüğünde zaten son derece sınırlı iken¹ bunlardan yedisi yakın zamanda beraat kararlarıyla sonuçlanmıştır : *Temizöz ve Diğerleri Davası, Nezir Tekçi Davası, Mete Sayar (Görümlü) Davası, Naim Kurt Davası, Musa Çitil Davası, 12 Eylül Davası, Vartinis Davası.*

Görüldüğü üzere, yukarıda sıralanan ve yakın zamanda sonuçlanan davalara konu olayların failleri tespit edilememiş ve/veya ceza almamış;

---

¹ Bugüne kadar bu nitelikte toplam 13 dava açıldığı bilinmektedir. Bu davalar: Temizöz ve diğerleri Davası, Nezir Tekçi Davası, Mete Sayar (Görümlü) Davası, Naim Kurt Davası, Musa Çitil Davası, 12 Eylül Davası, Vartinis Davası, Jitem Ana ve Musa Anter Davası, Dargeçit Jitem Davası, Ankara Jitem Davası, Kızıltepe Jitem Davası, Yavuz Ertürk (Kulp) Davası, Lice Davası. Davalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://failibelli.org/>

bu olaylar hakkında hakikatin ortaya çıkarılması ve geçmişle yüzleşme fırsatı bir kere daha kaçırılmıştır. Bu çerçevede hala devam eden toplumsal davaların titizlikle izlenmesi, bu davaların bir kere daha cezasızlıkla sonuçlanmaması ve bu davalardan Türkiye toplumunun haberdar edilmesini açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında Kürt meselesi ekseninde gelişen ve hala devam eden altı davanın izlenmesi ve dava sürecinin hazırlanacak raporlar üzerinden kamuoyuyla paylaşılmasına karar verilmiştir.

İzlenecek davalar aşağıdaki gibidir :

- 1- Jitem Ana Davası ve Musa Anter Davası
(bkz. <http://failibelli.org/dava/musa-anter-ve-jitem-ana-davasi/>)
- 2- Dargeçit Jitem Davası
(bkz. <http://failibelli.org/dava/dargecit-jitem-davasi/>)
- 3- Ankara Jitem Davası
(bkz. <http://failibelli.org/dava/ankara-jitem-davasi/>)
- 4- Kızıltepe Davası
(bkz. <http://failibelli.org/dava/kiziltepe-jitem-davasi/>)
- 5- Yavuz Ertürk (Kulp) Davası
(bkz. <http://failibelli.org/dava/yavuz-erturk-kulp-davasi/>)
- 6- Lice Davası
(bkz. <http://failibelli.org/dava/lice-davasi/>)

B. Dava İzleme Ekipleri

İlgili davaları izleyecek kişiler, özellikle farklı meslek gruplarından seçilmiş olup hepsi gönüllü olarak çalışmaya dahil olmuştur.

Dava izleme çalışmasına dahil olan kişilerin,

- Dava İzleme Kılavuzu'nda öngörülen sorumluluklarını yerine getirebilecek ve belirlenen ilkelere uygun hareket edebilecek özelliklere sahip olması
- Dava izleme yöntemlerine ve ilkelerine ilişkin temel bir eğitim almış veya henüz almamışsa da eğitim almak konusunda istekli olması

- Türkiye hukuk sistemine ve özellikle yargı süreçlerine ilişkin temel bilgi sahibi olması
- Tercihen insan hakları savunuculuk bilgisi ve deneyimi olması
- Ekip olarak çalışma isteği ve yeteneği olması
- Zamanını iyi yönetebilmesi ve dakik olması

beklenmektedir.

İlgili davalar, içerisinde sosyal bilimcilerin, gazetecilerin ve avukatların bulunduğu ekiplerce izlenecektir. Bu şekilde toplumsal davaların yürütülüş şekli, sanıkların ve mağdurların davranışları ve maruz kaldıkları hareketler ve mahkeme heyetinin, savcının ve avukatların tutumları farklı perspektiflerden gözlemlenebilecektir.

Her ekipte, ilgili dava hakkında bilgi sahibi olan birer raportör bulunmaktadır. Raportörler, ekip üyeleriyle davaya ilişkin bilgilerin paylaşılması, ekip içi iletişimin sağlanması ve yazılan iç raporların bir araya getirilerek nihai raporun hazırlanması görevlerini üstlenmektedir.

Kızıltepe Davası İzleme Ekibi

Şeyma Ürper	Şırnak Barosu
Gülbahar Doğan	Van Barosu
Nazan Kaynak	İstanbul Barosu
Şirin Şen	İstanbul Barosu
Asya Ergün	Bilgi Üniversitesi
Zeynep Bilgehan	Hürriyet Gazetesi
Berzan Şen	Şırnak Barosu
Hamza Turğay	Şırnak Barosu

Lice Davası İzleme Ekibi

Şiyar Kaymaz	Lice Adalet Arıyor Platformu
Nurullah Benek	Şırnak Barosu
Rüstem Bakşi	Şırnak Barosu
Hüseyin Tül	Şırnak Barosu
Mustafa Bilen	Şırnak Barosu
Emin Kul	Şırnak Barosu
Mahsun Kaya	Diyarbakır Barosu
Ozan Şafak Koçak	İstanbul Barosu
Evrin Kepenek	Jinha
Fatma Özkaya	Mimar Sinan Üniversitesi

Dargeçit Davası İzleme Ekibi

Özlem Zıngıl	İstanbul Barosu
Selim Gezer	Siirt Barosu
Ezgi Duman	İstanbul Barosu
Rıza Yalçın Koçak	Ankara Barosu
Enise Aşkın	Neynik
Cansu Pişkin	Evrensel
Fatma Özkaya	Mimar Sinan Üniversitesi

Ankara Jitem Dava İzleme Ekibi

Melike Polat	İstanbul Barosu
Nazire Uyanık	İstanbul Barosu
Öncel Onur Akbaş	İstanbul Barosu
Dindar Tokak	Şırnak Barosu
Ahmet Kaden	Şırnak Barosu
Zozan Acar	Şırnak Barosu
İlyas Tarım	Batman Barosu
Sinem Hun	Ankara Barosu
Kezban Horasan Yıldız	Humboldt-Universität zu Berlin
Cansu Pişkin	Evrensel

Musa Anter ve Jitem Ana Davası

Duru Yavan	İstanbul Barosu
Yıldız Koca	Mersin Barosu
Cihan Toprak	Siirt Barosu
Ramazan Durak	Şırnak Barosu
Filiz Ölmez	Şırnak Barosu
Gülşen Elçi	Şırnak Barosu
Hanife Kardelen Işık	Ankara Üniversitesi
Uygar Gültekin	Agos

Kulp Davası İzleme Ekibi

Sidar Aşar	Diyarbakır Barosu
Armanç Arkaş	Diyarbakır Barosu
Mehmet Öner	Diyarbakır Barosu
Narin Yılmaz	İstanbul Barosu
Aysel Yanar	Şırnak Barosu
Ozan Devrim Yay	Yaşam Bellek Özgürlük Derneği
Uygar Gültekin	Agos
Abdullah Ürüm	Şırnak Barosu

C. Dava İzleminin Temel Amaçları

İlgili çalışma kapsamında toplumsal davaları izleme amaçları aşağıdaki gibidir :

- Ağır insan hakları ihlallerine ilişkin suçların faillerinin bulunması ve cezalandırılması yönündeki kamuoyu endişesini mahkeme salonunda ve toplumda görünür kılmak
- Cezasızlıkla mücadeleye katkıda bulunmak ve Türkiye geçmişindeki ağır insan hakları ihlallerine ilişkin cezasızlık sorunu hakkında toplumsal farkındalık yaratmak
- Mahkeme süreçlerinde uluslararası adil yargılanma, mağdur hakları ve hukukun üstünlüğü uluslararası insan hakları standartlarının etkin uygulanması için baskı yaratmak
- Mahkeme heyetine, savcıya, sanık ve katılan avukatlarına kamuoyu tarafından izlendiklerini hatırlatmak, bu şekilde sorumluluklarını yerine getirmelerini ve hukuka uygun davranmalarını sağlamak
- Davanın açılmasına veya dava seyrinin değişmesine yol açan siyasi ve hukuki koşullar hakkında bilgi toplamak ve bu koşulların davaya nasıl yansıdığını tespit etmek
- Topluma, ilgili davaların seyrine ve arka planına ilişkin doğru ve güvenilir bilgi ulaşmasını sağlamak
- Yargılama süreçlerindeki sorun alanlarını tespit ederek somut savunuculuk ve çözüm stratejileri geliştirmek
- Siyasi ve kurumsal reform ihtiyaç noktalarını belirlemek
- Uluslararası toplum nezdinde baskı oluşturmak

D. Dava İzleminin Temel İlkeleri

Dava izleme uluslararası uygulama örneklerine bakıldığında sanık hakları veya mağdur hakları odaklı yapılabileceği gibi çok daha büyük ölçekte bir ülkenin tüm yargı sistemini ve yasal düzenlemelerini izleme amaçlı da yapılabilmektedir.

“Cezasızlıkla Mücadelede Genç İnsan Hakları Savunucularının Desteklenmesi Çalışması” ağır insan hakları ihlallerine dair

yargılamalardaki uygulamaları mağdur hakları odaklı izlemek üzere yapılandırılmıştır. Duruşmalarda izleme ekibinde yer alacak kişilerden mağdur hakları odaklı izleme yaptıklarına dair bir perspektifi merkeze alarak, yargısal uygulamayı;

- Adli süreçlere müdahale etmeksizin,
- Nesnel davranarak,
- Objektiflik anlamında tarafsızlıkla,
- Profesyonel bir yaklaşımla,
- Mahremiyet ilkesine dikkat ederek

mercek altına almaları beklenmektedir.

II. ÇALIŞMA ORTAKLARININ SORUMLULUKLARI

A. Dava İzleme Ekiplerin Oluşturulması

Hakikat Adalet Hafıza Merkezi ile Şırnak Barosu,² çalışma ortakları olarak dava izleme ekiplerinin oluşturulmasından ve ekiplerde gerçekleşecek değişikliklerin düzenlenmesinden sorumludur.

Ekipler bir kez oluşturulduktan sonra, süreç içerisinde ekibe katılmak veya ekipten ayrılmak isteyen gönüllülerin durumu, çalışma ortakları tarafından değerlendirilecek ve diğer ekip üyelerine bu konuda bilgi verilecektir.

Çalışma ortakları, ekip üyelerinin duruşma tarihinde izleme için uygun olup olmadıklarını raportörler üzerinden takip edecek ve her duruşmaya en az bir gazeteci, bir sosyal bilimci ve bir avukatın katılımını sağlamaya çalışacaktır.

---

² Bundan sonra “çalışma ortakları” olarak anılacaktır.

B. Dava İzleme Ekiplerinin Bilgilendirilmesi

Çalışma ortakları, dava izleme ekiplerine dava ile ilgili temel bilgilerin ulaştırılmasından sorumludur. Buna göre, her davaya ilişkin temel bilgileri içeren belgeler ve başvurulacak hukuki düzenlemeler ekiplere raportörler üzerinden ulaştırılacaktır.

Bu belgeler aşağıdaki gibidir :

- *İzlenecek davaya ilişkin temel bilgiler* – davanın arka planı, sanık ve mağdurun bilgileri, davaya konu olay, suçlamanın niteliği gibi bilgileri içeren iddianame ve dava geniş özetleri, önceki duruşma tutanakları ve duruşma raporları, davanın görüldüğü mahkemeye ilişkin bilgiler ve önceki mahkeme kararları, duruşma saati –
- *İlgili hukuki düzenlemelerin birer kopyası* – uygulanabilir ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemeleri ve özellikle izleme yapacak ekibin duruşmayı izleme hakkını ileri sürebileceği hukuki düzenlemeler –

Çalışma ortakları aynı zamanda, dava izleme sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlarda ulaşılabilecek ve dava izleme ekiplerine yardımcı olabilecek bir çalışma koordinatörü tayin etmek ve iletişim bilgilerini davayı izleyecek kişilerle paylaşmakla sorumludur.

Çalışma Koordinatörü İletişim Bilgileri

AD SOYAD : Melis Gebeş

Telefon Numarası : 0537 397 33 79

E-mail Adresi : melis@hafiza-merkezi.org

C. Dava İzleme Ekiplerinin Mahkeme Salonuna Ulaşımının Sağlanması ve Masraflarının Karşlanması

Çalışma ortakları, ekip üyelerinin davanın gerçekleşeceği şehre ulaşımını ve konaklamasını karşılamakla sorumludur. Buna göre, çalışma ortakları duruşma tarihinden makul bir süre öncesinde davayı izleyecek kişilerin

uçak/otobüs/tren biletlerini ve konaklayacakları oteli ayarlayarak bu konuda gerekli bilgilendirmeyi yapacaktır.

Çalışma ortakları aynı zamanda izleme yapacak kişilerin duruşma izleme faaliyeti süresince yapacağı yeme, içme ve şehir içi ulaşım masraflarını karşılamakla sorumludur.

D. Görev Mektubunun Hazırlanması ve Ekibe Teslim Edilmesi

Çalışma ortakları, dava izleme amaçlarıyla izleme yapacak kişilerin bilgilerini içeren ve ilgili otoritelerle işbirliği talep eden bir görev mektubu hazırlayacak ve her duruşmadan önce raportör üzerinden bu mektubu ekibe ulaştıracaktır. Bu görev mektubunun amacı, mahkeme heyetinden izleme faaliyetini gerçekleştirebilmek için izin istemek değil, yetkililere davanın izlendiğini hatırlatmaktır.

E. Dava İzleme Faaliyetinin ve Ekiplerin Hazırladığı Raporların Kamuoyu ile Paylaşılması

Çalışma ortakları, izleme ekipleriyle işbirliği halinde, dava sürecine ilişkin doğru ve güvenilir bilgileri ve gelişmeleri kamuoyuyla paylaşmaktan sorumludur.

a. Duruşma Öncesinde

Çalışma ortakları duruşma öncesinde kamuoyunun dikkatini çekebilmek ve medyanın davaya ilgisini arttırabilmek için çeşitli iletişim kanallarından davaya ilişkin bilgileri paylaşacaktır. Bu paylaşımlar hiçbir zaman yargı sürecine müdahale edecek ya da izleme yapan kişilerin güvenliğini tehlikeye sokacak şekilde yapılmayacaktır. İzleme yapan kişilerin kimlikleri kendileri istemedikleri sürece açıklanmayacaktır.

b. Duruşma Strasında

Duruşmadaki gelişmelerin anında kamuoyuyla paylaşılması ve böylece mahkeme salonunda bulunmayan kişilerin de eş zamanlı olarak duruşmanın seyrini takip edebilmesi için çalışma ortakları, dava izleme

ekibiyle işbirliği yaparak, duruşma gelişmelerini çeşitli iletişim kanallarından paylaşacaktır. Bu açıklamalar hiçbir zaman yargı sürecine müdahale edecek, izleme yapan kişilerin güvenliğini tehlikeye sokacak veya duruşmanın seyrine ilişkin yorum içerecek şekilde yapılmayacak, objektif gözleme ve bilgiye dayanacaktır.

c. Duruşma Sonrasında

Duruşma sonrasında izleme ekiplerinin oluşturduğu nihai raporun kamuoyuyla paylaşılması ve basına bu hususta bilgi verilmesi çalışma ortaklarının sorumluluğundadır. Çalışma ortakları raportörün oluşturduğu nihai raporu yayınlamadan önce tüm ekip üyelerine gönderecek ve bu raporu ancak ekip üyeleri onay verdikten sonra, izleme yapan kişilerin isimleriyle yayınlacaktır.

III. İZLEME YAPAN KİŞİNİN TEMEL SORUMLULUKLARI

Dava izleme faaliyetinin başarısı, izleme yapan kişilerin davranışlarına bağlıdır. Bu nedenle izleme yapan kişilerden dava izleme faaliyetinin her aşamasında bu sorumlulukla hareket etmeleri, temsil edilen kurumları hatırlamaları, izlenen davaların toplumsal ağırlığını gözetmeleri, dava izleme ilkelerine göre hareket etmeleri ve Dava İzleme Kılavuzu'nda öngörülen sorumluluklarını zamanında yerine getirmeleri beklenmektedir.

A. DURUŞMADAN ÖNCE

Dava izleme faaliyeti, izlenecek duruşmanın öncesinde ve sonrasında yapılacak işlerle bir bütündür. Dolayısıyla dava izleme faaliyetinin amaçlarına ulaşılabilmesi için izleme yapan kişilerin izleyecekleri duruşma öncesinde ciddi bir hazırlık yapmaları beklenmektedir.

1- Davaya ve İlgili Duruşmaya İlişkin Belgelerin Okunması

İzleme yapan kişilerin izleyecekleri duruşmaya girmeden önce, Dava İzleme Kılavuzu'nu, ilgili davaya ilişkin geniş dava özetlerini, önceki

duruşma tutanaklarını, duruşma raporlarını ve ilgili hukuk düzenlemelerini okumaları beklenmektedir.

2- Duruşmaya Getirilecek Belgelerin Teslim Alınması/Hazır Edilmesi

İzleme yapan kişinin ilgili belgeleri ve yaka kartını duruşmaya girmeden önce hazır bulundurması, eğer henüz teslim almamışsa bu belgeleri proje ortaklarından talep etmesi beklenmektedir.

Genel Belgeler

- Nüfus Cüzdanı (ve varsa Avukat Kimliği)
- Çalışma Koordinatörünün ve Ekip Üyelerinin İletişim Bilgileri
- Yaka Kartı

Davaya İlişkin Belgeler

- Görev Mektubu
- Duruşmaya Katılabileceğini Gösteren Hukuki Düzenlemeler
- Dava İzleme Kılavuzu

B. DURUŞMA SIRASINDA

1- Adliye Binasına ve Mahkeme Salonuna Erişim

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve ilgili yasal düzenlemelere göre davayı izleyecek kişilerin adliye binasına ve mahkeme salonuna erişim hakkı vardır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 141inci maddesine göre, mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Ayrıca dava izleme hakkı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi³ ile de açıkça garanti altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre herkesin bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, “ulusal yasalar ile uygulanabilir uluslararası yükümlülük ve taahhütlerin uygunluğu üzerine kanaat oluşturma amacıyla, duruşmalarda, kovuşturmalarda ve kamu davalarında hazır bulunma” hakkı bulunmaktadır.

³ Birleşmiş Milletler 53/144 sayılı ve 9 Aralık 1998 tarihli Genel Kurul Kararı

Dolayısıyla davayı izleyecek kişilerin adliye binasına ve mahkeme salonuna girmesine kural olarak hiçbir engel yoktur. Ancak davayı izleyecek kişilerin her durumda nüfus cüzdanlarını (ve varsa avukat kimliklerini) yanlarında bulundurmaları, herhangi bir sorun çıktığında yetkililere adliye binasına ve mahkeme salonuna girme haklarının bulunduğunu hatırlatmaları, sorunun devam etmesi halinde ise çalışma koordinatörüne ulaşmaları beklenmektedir.

Bununla birlikte davayı izleyecek kişilerin, duruşma saatinden **en az yarım saat önce** Adliye Binasına ulaşmış olmaları ve davanın görüleceği mahkeme salonunu hızlı bir şekilde tespit etmeleri beklenmektedir.⁴ Hem duruşma öncesinde çıkabilecek aksaklıkların çözülmesi hem de duruşma öncesinde görüşmeler yapılması ve bekleme salonundaki davranışların izlenmesi için davayı izleyecek kişilerin kendilerine yarım saatlik bir süre ayırması büyük önem arz etmektedir.

Duruşmaya ara verildiğinde, davayı izleyenlerin aynı hassasiyetle ara verilen süreyi verimli kullanmaları ve zamanında mahkeme salonuna dönmeleri beklenmektedir.

İzleme yapan kişilerin duruşmaya geç kalması, son anda yetişmesi ya da yarım saatlik süreyi ve araları verimli kullanmaması dava izleme faaliyetini aksatacak ve/veya izleme faaliyetini eksik bırakacaktır.

2- Bekleme Salonundaki Davranışlar ve Gözlemler

İzleme yapan kişilerin öncelikle bekleme salonunda kimlerin bulunduğunu tespit etmesi beklenmektedir. Örneğin, polis, insan hakları örgütlerinin temsilcileri, siyasi parti temsilcileri, mağdur yakınları, basın mensupları, avukatlar, mağdurlar ve sanıklar vb.

İkinci olarak, izleme yapan kişilerin bekleme salonunda bulunan kişilerin davranışlarını gözlemlemesi gerekmektedir. İzlenen davalar ağır insan hakları ihlallerine ilişkin olduğundan izleme yapan kişilerin bu süre

---

⁴ Mahkeme salonlarının kapılarında asılı duran tabloda, o gün gerçekleşecek duruşmalara ilişkin temel bilgiler yer almaktadır. İzleme yapan kişiler bu tabloya bakarak doğru salona geldiklerini kontrol edebilirler.

içerisinde mağdurların, sanıkların, avukatların nerede ve nasıl beklediğini tespit etmesi dava izleme faaliyetinin önemli bir parçasıdır. Örneğin, mağdurların ve/veya mağdur yakınlarının sanıklarla aynı yerde beklemek zorunda kalması, sanıkların korumalarıyla birlikte bekleme salonunda bulunması, sanıklara bekleyebilecekleri ayrı bir yer tahsis edilmiş olması gibi durumlar izleme yapanların muhakkak not etmesi gereken durumlardır.

Son olarak izleme yapanların bekleme salonunda duruşmaya katılmak üzere bulunan insanlara, diğer kişilerin nasıl tepki verdiğini izlemesi beklenmektedir. Örneğin, polisin izleme yapanların üzerini araması veya basın mensuplarının duruşma öncesi yaptığı röportajlar dikkatle izlenmelidir.

Yine izleme yapanların her aşamada tarafsızlıklarını koruyacak özeni göstermeleri ve bekleme salonunda bulunan herkesle aralarına belli bir mesafe koymaları beklenmektedir. Bu süreçte fazla samimi davranışlardan ve izleme yapanların tarafsızlığını şüpheye düşürecek yakınlıklardan kaçınılmalıdır.

Duruşma başlamadan önce cevaplanması gereken sorular özetle aşağıdaki gibidir :

- ***Bekleme salonunda kimler bulunuyor?*** (polis, insan hakları örgütlerinin temsilcileri, siyasi parti temsilcileri, mağdur yakınları, basın mensupları, avukatlar, mağdurlar ve sanıklar vb.)
- ***Nasıl davranıyorlar?*** (polisle yakınlık, polislerin, muhalif grupların veya sanıkların agresif tutumları vb.)
- ***Bekleme salonunda bulunan insanlara nasıl tepki gösteriliyor?*** (polis tarafından arama yapılması, basın mensuplarının soruları, mağdur yakınlarının tutumları vb.)

3- Duruşma Öncesi Yapılacak Görüşmeler

Duruşma öncesinde, izleme yapanların genel olarak davaya ve gerçekleşecek duruşmaya ilişkin bilgi verebilecek kişilerle görüşmeleri mümkündür. İzleme yapacak kişilerin duruşmaya gelmeden önce kiminle hangi konuda görüşeceğine ilişkin bir fikri olması ve yapacağı görüşmeye ilişkin bir hazırlık yapmış olması beklenmektedir. Yapılacak görüşmelerin sadece davaya ilişkin olması izleme yapanların tarafsızlığını koruması açısından büyük önem arz etmektedir.

Davaların ağır insan hakları ihlallerine ilişkin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, katılan avukatlarının ve mağdurların/mağdur yakınlarının bilgi vermek konusunda daha paylaşımcı olması muhtemel olmakla birlikte izleme yapanların sanıklarla ve sanık avukatlarıyla da görüşmesi mümkündür. İzleme yapanların özellikle mağdur ve/veya mağdur yakınlarıyla yaptıkları görüşmelerde, davaya konu olayın ve bu olayın doğurduğu sonuçların ağırlığını dikkate alarak özel bir hassasiyet göstermeleri beklenmektedir. İzleme yapacak kişilerin tarafsızlıklarını korumak amacıyla siyasi parti temsilcileriyle ve tanıklarla duruşma öncesinde görüşme yapmaması önerilmektedir.

Ancak özellikle bekleme salonunda avukatlarla, mağdurlarla ve sanıklarla yapılan görüşmelerin, izleme yapanların tarafsızlığına zarar verebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle görüşmeler sırasında fazla samimi davranışlardan ve izleme yapanların tarafsızlığını şüpheye düşürecek yakınlıklardan kaçınılmalıdır.

Son olarak, izleme yapanların bu görüşmeler sırasında, birbirinden farklı açıklamalarla ve tutumlarla karşılaşabileceğinin ayırında olması gerekmektedir. Örneğin, görüşülen kişiler işbirliğine açık ya da kapalı olabilir, sorular karşısında sinirlenebilir veya yakınlık kurmak isteyebilir, yanlış veya yanıltıcı bilgiler verebilir. İzleme yapacak kişilerin bütün bu olasılıklara hazırlıklı olması, çıkabilecek gerginlikleri kontrol altına alması ve mümkün olduğunca doğru ve güvenilir bilgi elde etmeye çalışması beklenmektedir.

4- Mahkeme Salonunda Oturulacak Yerin Belirlenmesi

İzleme yapacak kişiler mahkeme salonunda duruşma seyrini net bir şekilde izleyebilecekleri ve konuşmaları duyabilecekleri bir yere oturmaları gerekmektedir. İzleme yapacak kişilerin mahkeme heyetinin kendilerini görebileceği bir yeri tercih etmeleri önerilmektedir.

Ayrıca izleme yapanların oturdukları yerin tarafsızlıklarını zedelemeyecek bir yer olduğunu kontrol etmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla izleme yapan kişilerin özellikle mağdur veya sanık yakınlarıyla beraber oturmaması, herhangi bir tarafa yakın durmaması gerekmektedir. Eğer mahkeme salonunun mimari yapısı veya katılımcıların sayısı buna müsaade etmiyorsa, bu durumda izleme yapan kişilerin tarafsızlıklarını koruyacak şekilde davranmaları önemlidir.

İzleme yapacak kişilerin duruşma süresince birbirleriyle iletişim kurmalarına imkan verebilecek şekilde mahkeme salonunda yan yana oturmaları izleme faaliyetini kolaylaştıracaktır.

5- Görev Mektubunun Mahkeme Heyetine Ulaştırılması

İzleme yapacak kişiler görev mektuplarını, mahkeme salonuna girdikten hemen sonra mübaşire vermeleri beklenmektedir. Mübaşire ilgili çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmesi ve ekibin kimlerden oluştuğunun belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca mübaşirden özellikle görev mektubunu dava dosyasının içine koyması, birer örneğinin de katılan ve sanık avukatlarına da iletmesi talep edilmelidir. Mübaşirin mektubu mahkeme heyetine ve avukatlara iletip iletmediği takip edilmelidir. Mübaşirin mektubu almayı veya avukatlara ve mahkeme heyetine iletmeyi reddetmesi halinde bu durumun Çalışma Koordinatörüne bildirilmesi gerekmektedir.

Bu görev mektubunun amacı, mahkeme heyetinden izleme yapabilmek için izin istemek değil, yetkililere davanın izlendiğini hatırlatmaktır. Dolayısıyla izleme yapanların mahkeme salonuna girmek ve davayı izlemek için mahkeme heyetinin iznini istemesi ve buna göre hareket etmesi beklenmemektedir.

6- Not Alma Faaliyeti

İzleme yapacak kişilerin duruşma boyunca, mahkeme salonunda bulunan herkesin davranışlarını dikkatle takip etmesi ve davaya ilişkin gelişmeleri titizlikle yazıya dökmesi beklenmektedir. Eksik bir izleme yapılmaması için, duruşma devam ettiği sürece, izleme yapanların mahkeme salonundan acil bir durum olmadıkça çıkmamaları gerekmektedir.

İzleme yapacak kişiler, kendi tercihlerine göre telefonla, bilgisayarla veya kalemle not alabilirler. İzleme yapan kişilerin, -eğer kullanıyorlarsa- telefon ve bilgisayarlarının sesini kapatmaları ve bilgisayarı/telefonu kimseyi rahatsız etmeyecek şekilde kullanılmaları dava izleme ekibinin itibarını zedelememek açısından büyük önem arz etmektedir.

Kimi zaman mahkeme heyeti telefon ve bilgisayar kullanılmasına izin vermemektedir. Böyle bir durumda izleme yapan kişilerin yine kendini tehlikeye atmayacak ve ekibin itibarını zedelemeyecek şekilde davranması gerekmektedir.

7- Duruşma Sırasında İzlenecek Hususlar

İzleme Yapacak Kişiler

- Görev mektubunu, katılan ve sanık avukatlarına ve mahkeme heyetine ulaştırabildiniz mi?
- Duruşma salonuna girişiniz engellendi mi?
- İzleme yapan kişilerin varlığı kimler tarafından ve nasıl karşılandı?

Mahkeme Salonunda Bulunanlar

- Hakimlerin, savcının, katılan ve sanık avukatlarının isimleri neydi ve kaç kişilerdi?
- Mahkeme salonunda kimler bulunuyordu? Sanıklar duruşmaya geldi mi? İnsan hakları örgütlerinin ve basın mensuplarının katılımı nasıldı? Mağdur yakınları duruşmaya gelebildi mi?
- Duruşma salonunda tutuklu sanığa eşlik eden kolluk görevlilerinden başka herhangi bir kolluk görevlisi bulundu mu? (*Sivil polisler dahil olmak üzere.*)
- Herhangi birinin mahkeme salonuna girişi engellendi mi?
- Mahkeme salonuna nasıl girildi? (*Örneğin kimlik kontrolü yapıldı mı? Üst araması yapıldı mı?*)
- Tanıklar ifadelerini vermeden önce de mahkeme salonunda bulunuyorlar mıydı?

Mahkeme Salonunun Fiziksel Koşulları

- Duruşmaya katılan herkes oturabilecek uygun bir yer buldu mu? Nereye oturdular?
- Duruşma öncesinde veya duruşmaya ara verildiğinde mağdurlar sanıklarla aynı ortamda mı beklemek zorunda kaldı?
- Eğer mağdurun güvenliği için gerekliyse, mağdurların mahkeme salonuna giriş ve çıkışlarında özel koruma sağlandı mı?

Duruşmadaki Gelişmeler

- Duruşma daha önce belirlenen saatte mi başladı?
- Genel atmosfer nasıldı?
- Hakimlerin, savcının ve avukatların tutumları nasıldı?
- Hakimlerin, savcının ve avukatların kendi aralarında izleyenlerin duyamayacağı şekilde iletişim kurdular mı?
- Hakimin tarafsızlığı konusunda şüphe uyandıracak bir davranışı/açıklaması oldu mu? Hakimin taraflara tutumu arasında bir fark var mıydı?
- Hakimlerin, savcının ve avukatların açıklamalarındaki önemli noktalar nelerdi?
- Katılan ve sanık avukatlarının talepleri nelerdi? Talepler mahkeme heyeti tarafından dikkate alındı mı?
- Mahkeme başkanı, duruşma akışının duruşma tutanağına eksiksiz bir şekilde aktarımını sağladı mı? (*Örneğin; hakim sunulan ifadeyi anlamını değiştirecek ya da esaslı noktaları göz ardı edecek şekilde özetlemesi.*)
- Duruşmada mağdurların ve sanıkların kişisel bilgilerinin güvenliklerini tehdit edecek bir şekilde paylaşıldı mı? (*Örneğin, ev adresi, çalıştığı kurumun adı, yakınlarının isimleri vb. Özellikle sanıkların daha önceden ya da mevcut durumda kamu görevlisi olup olmadığını dikkate alarak cevap veriniz.*)

Tanıkların, Mağdurların ve Sanıkların Dinlenmesi

- Duruşmada tanık dinlendi mi? Dinlendiyse kaç tane tanık dinlendi? Dinlenen tanıklar hangi tarafın talebi üzerine çağırılmıştı?

- Mağdurun/tanığın/sanığın kendisini özgür bir şekilde ifade etmesini engelleyecek bir durum oldu mu? (*Örneğin; mağdurun sözünün kesilmesi veya beyanlarının dikkate alınmadığı izlenimi verebilecek hareketlerde bulunulması.*)
- Mahkeme heyeti ve savcı, dinlenen mağdurun/tanığın/sanığın yaşını, cinsiyetini ve eğitim durumunu göz önünde bulundurdu mu? (*Örneğin; mağdurun anlayamayacağı teknik-hukuki bir dil kullanılması.*)
- Mahkeme heyeti ve savcının, mağdura/tanığa/sanığa hitap etme şekli saygı sınırları içinde miydi? (*Örneğin; mağdura "sen" diye hitap etmesi, emir kipinde konuşması, sesini yükseltmesi veya hakaret etmesi.*)
- Mağdurun/tanığın/sanığın dinlenme ve mağdura/tanığa/sanığa soru yöneltilme şekli dikkate alındığında, yapılan açıklamaların ciddiye alınmadığı veya küçümsendiği izlenimi doğdu mu?
- Hakimlerin ve savcının suçun mağdur üzerinde nasıl bir etki yarattığı konusunda bilgi sahibi olduğu ve mağdurun ifadesini bu farkındalıkla dinlediği söylenebilir miydi?
- Hakimin mağdura hitap ederken veya dava konusu fiili nitelendirirken kullandığı dil tarafsız olmadığı izlenimi doğurdu mu? (*Örneğin mağdurdan "terörist" diye bahsetmesi veya fiili "terör eylemi" olarak nitelendirmesi vb.*)
- Hakimlerin ve savcının mağdura ve sanığa genel olarak sergilediği tavır ve hitap etme şekli göz önünde bulundurulduğunda ikisi arasında bir orantısızlık mevcut muydu?
- Herhangi birisi tarafından siyasi nitelikteki açıklamalar yapıldı mı?

Ara Kararlar ve Gelecek Duruşmaya İlişkin Bilgiler

- Hakim avukatların taleplerini nasıl sonuçlandırdı? Mahkeme heyetinin ara kararları nelerdi? (*Duruşma sonrasında ulaşabileceğiniz duruşma tutanağında mahkemenin ara kararları bulunacaktır.*)
- Mübaşir duruşma tutanağının bir örneğini basın mensuplarına ve izleme yapan kişilere ilettiler mi?
- Taraflar veya izleyiciler ara karara itiraz etti mi? Başka bir şekilde tepki gösterdi mi?
- Gelecek duruşma tarihi nedir? Gelecek duruşma tarihi her iki taraf avukatlarının uygunluklarına göre mi belirlendi?

C. DURUŞMADAN SONRA

1- Duruşma Tutanağının Bir Kopyasının Alınması

Duruşma sona erdiğinde, duruşma tutanağının bir örneğinin alınması dava izleme faaliyetinin sürekliliği ve duruşma raporunun eksiksiz hazırlanması için gereklidir. Kimi zaman mübaşirler duruşma tutanağının bir örneğini basın mensuplarına ve izleme yapan kişilere vermektedir. Böyle bir durumda izleme yapan kişilerden adliye binasındaki fotokopi merkezine giderek çoğaltılan örneklerden birinin alınması beklenmektedir. Eğer mübaşir duruşma tutanağının bir örneğini basın mensuplarına ve izleme yapan kişilere vermezse, bu durumda avukatlardan duruşma tutanağının birer örneği, fotokopisini çektilerip geri vermek üzere talep edilebilir.

2- İzleme Raporunun Hazırlanması

İzleme yapan kişilerin her birinin kendine ait raporlarını hazırlayarak ekibin raportörüne iletmesi ve raportörün en kısa zamanda nihai bir rapor hazırlaması öngörülmektedir.

Raporun Zamanlaması

İzleme yapan kişilerin hazırlayacakları duruşma raporunu, bir gün içerisinde ekibin raportörüne iletmesi beklenmektedir. Raportörün de elindeki raporları bir araya getirerek nihai raporu bir gün içerisinde hazırlaması gerekmektedir.

Raporun zamanında oluşturulması, kamuoyunun anında dava gelişmeleri hakkında bilgilendirilmesi ve basın mensuplarının izleme raporlarından faydalanması için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle izleme yapan kişilerin bu konuda özel bir özen göstermesi beklenmektedir.

Raporun İçeriği

İzleme raporunun her şeyden önce tarafsız, bağımsız ve objektif olması gerekmektedir. Her izleme yapan kişi, raporunda kendi uzmanlık alanı çerçevesinde edindiği gözlemlerini detaylı bir şekilde ifade etmelidir. Yukarıda “Duruşma Sırasında İzlenecek Hususlar” başlığı altında sıralanan soruların cevaplarının da raporda bulunması gerekmektedir.

İzleme raporu, aşağıdaki hususları içermelidir :

- Davaya konu olan olay ve davanın arka planı
- Duruşma salonunun görünümü ve fiziksel koşulları
- Duruşmada gündeme gelen ve daha önceki duruşmalarda değinilmeyen olaylar
- Duruşmadaki önemli gelişmeler ve temel tartışma noktaları

- Varsa, hakimlerin ve savcılarının tutumlarında davanın seyrini etkileyecek ve tarafsızlıklarını zedeleyecek detaylar
- Katılan ve sanık avukatlarının talepleri ve bu taleplerin sonuçları
- Varsa, dinlenen tanıklar ve ifadelerindeki önemli noktalar
- Mağdurların ve sanıkların ifadelerindeki önemli noktalar, talepleri ve taleplerinin sonuçları
- Ara kararlar ve gelecek duruşmaya ilişkin bilgiler
- Duruşma öncesi veya sonrasında yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler
- Mağdurların ve sanıkların fiziksel ve psikolojik durumları
- Davanın seyrine ilişkin diğer gözlemler ve yorumlar
- Gelecek duruşmalarda dikkate alınmak üzere dava izleme faaliyetine ve dava izleme ekibinin çalışmasına ilişkin öneriler

Raporun Yayınlanması

Raportörlerin oluşturduğu nihai raporu, çalışma ortakları tarafından ekip üyelerine gönderilecek ve nihai rapora onay vermeleri halinde, ekip üyelerinin imzalarıyla proje ortakları tarafından çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla yayınlanacaktır.

3- Masrafların Faturalandırılması

İzleme yapan kişilerin duruşma sonrasında, uçak/otobüs/tren biniş kartlarını saklamaları ve diğer masraflarına ilişkin fiş ve faturalarla birlikte proje ortaklarına en kısa zamanda ulaştırmaları beklenmektedir.